

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

خلاصه گزارش طرح پژوهشی تقاضامحور

عنوان طرح پژوهشی

تحلیل سیستمی و طراحی سیاست‌های ارتباط صنعت و دانشگاه در ایران

نام کارفرما

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)

۱۴۰۰/۶/۳

تاریخ پایان طرح پژوهشی

۱۳۹۹/۲/۲۳

تاریخ شروع طرح پژوهشی

رضا حسان

نام و نام خانوادگی مجری طرح پژوهشی

دکتر رحمان شریف زاده

نام و نام خانوادگی همکاران طرح پژوهشی

درباره طرح پژوهشی

در طول سال‌های گذشته تلاش‌های زیادی برای ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه شده است. با این حال، هنوز ارتباط نظاممند مناسبی بین صنعت و دانشگاه در ایران ایجاد نشده است. در این پژوهش در چهارچوب مدل جریان‌های چندگانه به بررسی وضعیت سیاست‌گذاری ارتباط صنعت و دانشگاه، چالش‌ها و راهکارهای موجود خواهیم پرداخت. با توجه به اهمیت ابزارهای سیاستی به عنوان وسیله‌ای برای اجرای سیاست‌ها، در شکل‌گیری و ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه، این پژوهش به دنبال شناسایی شناسایی وضعیت ابزارهای سیاستی در ایران و در نهایت پیشنهاد و تعدیل برخی از ابزارهاست. برای رسیدن به این هدف، ابزارهای سیاستی موجود در ایران که به نحوی می‌توانند به ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه مربوط باشند، از جمله آئین‌نامه ارتقای اعضای هیأت علمی، قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور، قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی، گزینش‌های پژوهشی (شامل سه آئین‌نامه) و قانون و آیین‌نامه‌های شرکت‌های دانش‌بنیان به‌روش تحلیل محتوای کیفی بررسی و خلأهای سیاستی آن‌ها شناسایی خواهند شد. این پژوهش با پیشنهاد و تعدیل ابزارهای سیاستی (به طور خاص مرتبط با آئین‌نامه اعضای هیئت علمی) بحث را به پایان می‌برد.

روش پژوهش

در این پژوهش از روشهای پژوهش پژوهش مختلفی استفاده شده است. به طور مثال در فصل سوم از روش فراترکیب برای تحلیل ادبیات موضوع استفاده شده است. برای رسیدن به هدف پژوهش که بررسی ابزارهای سیاستی ارتقاء ارتباط صنعت و دانشگاه در ایران است، تحلیل محتوای کیفی به کار رفته شده است. تحلیل محتوای کیفی را می‌توان تحلیل روشی برای تفسیر ذهنی محتوای داده‌های متنی با استفاده از فرایندهای دسته‌بندی نظام‌مند، کدبندی و شناسایی زمینه‌ها یا الگوها دانست (هسیه و شانون، ۲۰۰۵، ۱). برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از اسناد سیاستی از تحلیل محتوای جهت‌دار استفاده شد. زیرا بررسی محتوای این اسناد براساس ابزارهای سیاست برای ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه ارائه شده از سوی OECD (۲۰۱۹) انجام شده است. با هدف بالا بردن اعتبار نتایج، در این پژوهش از روش بازبینی همکار و با کمک سه نفر از متخصصان این حوزه تحلیل‌های انجام شده مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت و دیدگاه آنها در متن نهایی اعمال شده است. جامعه این پژوهش را قوانین جاری در کشور، مصوب مجلس شورای اسلامی و مصوبات مرتبط دولت (مانند آیین نامه‌ها) با قوانین تشکیل می‌دهند؛ برای انتخاب قوانین و آیین‌نامه‌ها برای بررسی، نمونه‌گیری هدفمند انجام شد. به این شکل که از میان این جامعه، قوانین و مقرراتی که به شکلی در پیوند با موضوع ارتباط صنعت و دانشگاه هستند به عنوان نمونه پژوهش گزینش شدند

یافته‌های طرح پژوهشی

با توجه به اهمیت ابزارهای سیاستی به عنوان وسیله‌ای برای اجرای سیاست‌ها، در شکل‌گیری و ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه، این پژوهش در وهله نخست به دنبال شناسایی مسیرهای ارتباط صنعت و دانشگاه و نیز ابزارهای سیاستی برای ایجاد این ارتباط در ایران بود. در همین راستا پس از بیان و تحلیل مفصل پیشینه پژوهش، در فصل چهارم ابزارهای سیاستی موجود در ایران که به نحوی می‌توانند به ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه مربوط باشند، از جمله آیین‌نامه ارتقای اعضای هیأت علمی، قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور، قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی، گزینش پژوهشی (شامل سه آیین‌نامه) و قانون و آیین‌نامه‌های شرکت‌های دانش‌بنیان به روش تحلیل محتوای کیفی بررسی و خلاصه‌های سیاستی آن‌ها شناسایی شدند. در این پژوهش، در کل، ۴۱ ماده قانونی بررسی شدند. طبق یافته‌ها، از این میان ۶ ماده قانونی به شکل مستقیم و ۳۲ ماده به صورت غیرمستقیم از ارتباط صنعت و دانشگاه حمایت می‌کنند. همچنین ۵ ماده صرفاً ظرفیت حمایت از ارتباط صنعت و دانشگاه را داشته‌اند. این به آن معنا است که حدود ۸۶ درصد از قوانین تنها به شکل غیرمستقیم ظرفیت‌دار به ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه ربط دارند. رسیدن به چنین نتیجه‌ای، ضرورت طراحی یک بسته سیاستی جامع و اختصاصی برای ارتقای صنعت و دانشگاه، یا به طور عام برای تحقیق توسعه، را توجیه می‌کند. در کنار این کار توصیفی-تبیینی، ما در ادامه، فصل پنجم، به دنبال یک کار هنجاری نیز بودیم. پرسش این بود که چگونه می‌توان این وضعیت را بهبود بخشید؟ باتوجه به اینکه آیین‌نامه ارتقاء اعضا هیئت علمی یکی از قوانین مهم و اثرگذار است که رابطه مستقیم با اعضا هیئت علمی به عنوان کنشگران اصلی بخش دانشگاه دارد، ما در فصل پنجم بر این آیین‌نامه متمرکز شدیم. سوال اکنون این بود که باتوجه به تحلیلی که از این آیین‌نامه در فصل قبل ارائه کرده بودیم چگونه می‌توان آن را طوری بازطراحی کرد که به شکل بهتری به ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه بیانجامد. آیین‌نامه ارتقاء ظرفیت جهت دهی فعالیتها اعضا هیئت علمی را دارد. به طوری که با یک طراحی مناسب می‌تواند فعالیت‌های اعضا هیئت علمی را به سمت تقویت ارتباط صنعت و دانشگاه سوق دهد. در این فصل، با رویکرد علم طراحی، با حفظ قالب موجود بعضی از بندهای آن بازطراحی شده‌اند و نیز بندهای‌های جدیدی به اضافه شده‌اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این مطالعه تلاش شد با بررسی و تحلیل مربوطترین سیاست‌های ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه، نشان داده شود که این سیاست‌ها از خلأهای گوناگونی رنج می‌برند. اکثر مواد قانونی بررسی‌شده در این پژوهش فقط به شکل غیرمستقیم (یا ظرفیت‌دار) به ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه مرتبط‌اند. همچنین بسیاری از این قوانین (به‌ویژه قوانین مستقیم) از مهم‌ترین مسیرهای ارتباط صنعت و دانشگاه چندان استفاده نمی‌کنند. همچنین سیاست‌های دیگری هستند مانند «بند غ ماده ۱۱۹ قانون امور گمرکی» که می‌توانند نقش خنثی‌کننده سیاست‌های ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه را داشته باشند. از این‌رو، سیاست‌گذاری مربوط به ارتقای ارتباط صنعت و دانشگاه نه تنها باید روی طراحی سیاست‌های ایجابی متمرکز شود بلکه باید سیاست‌های سلبی را در نظر آورد؛ سیاست سلبی، درواقع سیاست رفع موانع سیاستی برای ثمربخش شدن سیاست‌های ایجابی است. مجموع بحث‌ها و نتایج این مقاله ضرورت طراحی یک سیاست جامع اختصاصی برای تحقیق و توسعه (و به طور خاص ارتباط صنعت و دانشگاه) را توجیه می‌کند. برای این منظور و براساس پژوهش انجام شده، توصیه‌هایی برای اصلاح ابزارهای سیاستی بررسی شده در اینجا به شکل زیر ارائه می‌شود:

- اصلاح آئین‌نامه ارتقای اعضای هیأت علمی

۱. بندها و ساختار آئین‌نامه نیاز به اصلاح دارد که به تفصیل در فصل آخر گزارش (بازطراحی آئین‌نامه ارتقاء) ارائه شده است

- اصلاح قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور

۱. گنجانیدن هزینه‌های مانند حقوق و هزینه‌های تحقیقاتی دانشجویان مشترک در بند «س» ماده ۳۱ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور

- اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی

۱. تصویب نحوه اجرایی شدن و آیین‌نامه مربوط به بند «الف» ماده ۴ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی

۲. اضافه کردن مشکلات صنعت در بند «ج» ماده ۱۲ حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی